

Україна у складі Литви та Польщі

1. Утворення Великого князівства Литовського
 2. Політичний розвиток українських земель під владою Великого князівства Литовського від Кревської до Люблінської унії
 3. Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Великого князівства Литовського та Польщі
-

Виникнення та поширення Литовської держави

- Мендовг – перший правитель (XIII ст.)
- Династія Гедіміновичів
- З 1340 р. підпорядкували Волинь Любарт Гедімінович
- 50 – 60 рр. – підпорядкування більшості українських земель ВКЛ – за князювання Ольгерда та Кейстута

90% населення Великого князівства Литовського – русини

***Час перебування українських земель у складі ВКЛ
поділяється на періоди:***

I етап (1340-1362) - «оксамитове» литовське проникнення.

II етап (1362-1385) - «ослов'янений» литовських правителів.

III етап (1385-1480) - втрата українськими землями залишків автономії.

IV етап (1480-1569) - посилення литовсько-російської боротьби за право бути центром «збирання земель Русі».

Причини швидкого і відносно мирного підпорядкування українських земель ВКЛ

- Усобиці в Золотій Орді на тлі посилення воєнної могутності Литви (битва під Синіми водами 1362р.);
- Політика литовських князів за принципом «ми старини не рушимо, новини не вводимо» (іншого запропонувати не могли, бо знаходилися на нижчому рівні розвитку);
- Приязне ставлення місцевого населення, яке в такий спосіб прагнуло позбутися від татарської залежності;
- Ймовірна угода з Золотою Ордою, яка передбачала введення литовської адміністрації за умови сплати данини.

Кревська унія

1385 р. – спроба союзу Литви та Польщі
проти Тевтонського ордену

Передбачала:

- обрання великого князя Литовського Ягайла польським королем (одружувався на польській королеві Ядвізі)
- приєднання ВКЛ до складу Польської корони
- хрещення Литви за католицьким обрядом (остання язичницька країна в Європі, до того більшість Гедіміновичів були православними)

АЛЕ

Проти виступила литовська знать,
невдоволена зникненням їхньої держави.
Лідер – син вбитого Ягайлом Кейстута –
Вітовт

Діяльність Вітовта

- 1392 р. – Ягайло визнав Вітовта своїм намісником.
- 1398 р. – Вітовт проголошує себе великим князем Литовським під номінальною зверхністю Польського короля, фактичний розриває Кревську унію.
- 1399 р. – нищівна поразка Вітовта у битві на Ворсклі, як наслідок – Віленська угода 1401 р.
- 1410 – перемога у Грюнвальдській битві, як наслідок – Городельська унія 1413 р.
- 1430 р. – спроба коронації Вітовта

У внутрішній політиці Вітовт:

- обмежував права удільних князівств;
- усував та переміщував князів;
- спирався на підтримку католицької церкви

Вітовт не лише зберіг Велике князівство Литовське, а й перетворив федерацію князівств на централізовану державу

Свидригайло та Сигізмунд

- 1430 – 1432 – князювання в Литві Свидригайла Ольгердовича (ставленик руської партії)
- 1432 – державний переворот, прихід до влади Сигизмунда Кейстутовича (ставленик католицької знаті та Польщі)
- 1435 – поразка Свидригайла в битві на річці Швянті
- 1440 – вбивство Сигизмунда, замирення нового князя, Казиміра, зі Свидригайлом, відновлення Київського князівства (Олелько Володимирович і Семен Олелькович)

Політичний розвиток ВКЛ у середині XV – XVI ст.

- Як правило, великий князь Литовський одночасно був королем Польщі, отже існувала персональна унія між обома державами
- 1470 – ліквідація Київського князівства
- 1482 – розорення Києва Менглі-Гіреєм (за вказівкою Івана III)
- 1500 – 1503 – і до 1508 р. московсько-литовська війна, Литва визнала перехід Сіверських земель від владу Москви
- 1514 – втрата Литвою Смоленська

Спостерігається поступове послаблення Литовської держави

Причини Люблінської унії

- Небезпека з боку Тевтонського ордену, Пруссії
- Претензії Москви на збирання руських земель та київський спадок
- Внутрішні проблеми ВКЛ
- Привабливість устрою Польщі для литовської шляхти порівняно з авторитарним правлінням в Московії.

Крім того, до унії ВКЛ підштовхували внутрішні реформи, які зблизили її державний устрій з польським

Зміст Люблінської унії

10 січня – 12 серпня 1569 р. –

Сейм у Любліні

поляки

литовці

↓
безумовна
інкорпорація ВКЛ

↓
федеративне об'
єднання двох держав

1 липня 1569 – ухвала сейму про унію, яка передбачала **утворення однієї держави двох народів – Речі Посполитої**, де:

- був один володар – одночасно король Польщі та ВКЛ;
- Литва втратила право на окремі сейми і зовнішні стосунки;
- зберігалася окрема литовська адміністрація, армія, законодавство, уряди.

При цьому ВКЛ, як і ПК залишалися самостійними політичними організаціями з окремою вищою адміністрацією, власною скарбницею, військом, судово-правовою системою.

Вимоги шляхти (князів) приєднаних до ПК корони земель:

- збереження станових привілеїв;
- свободи віросповідання;
- руської мови в діловодстві.

Вплив Люблінської унії на українські землі

- ❑ Зберігалася внутрішня автономія (не змінювалися терени земель, їх внутрішній устрій – адміністрація, судочинство, зберігалася руська мова в діловодстві, католики та православні мали рівні права)
- ❑ Ліквідовувалися державні кордони між українськими землями
- ❑ Стимулювалася князівська активність в колонізації земель
- ❑ Міграційні процеси галицької шляхти
- ❑ Посилювалися західні впливи

Соціально-економічний розвиток українських земель у складі ВКЛ та ПК

Татарський фактор – регулярне спустошення

↓
“уходництво” на бортних землях як основа (поруч із землеробством) економіки України

Характерні права-привілеї для кожного стану, регіональне право

селяни

↓
державні та приватні, як були:

данники, тяглі, “слуги”;

“похожі” та “непохожі”.

Розмитість меж

міщани

↓
Спочатку – майже селяни

ВПК – переважно польсько-німецькі, більш розвинуті

ВКЛ – на 90% руські, аграрні

Магдебургія – вилучення міщан з під юрисдикції коронної чи приватної адміністрації, запровадження місцевого самоврядування

шляхта

↓
Довгий час поділявся на:

- тих, хто володів землею на правах отчини (князі – лише за народженням, пани);
- діставав землю на правах лену – у спадкове володіння за службу

Мали політичні права, права особистої свободи, майнові гарантії, економічні привілеї

Шляхетська демократія

Литовські статuti

Зводи законів, що містили конституційні положення державного устрою, а також засади цивільного і кримінального права. Незважаючи на становий характер адресувалося суспільству в цілому

I – 1529 р.

II – 1566 р

III – 1588 р

❖ Засіб централізації держави

❖ Причини появи – внутрішня нестабільність князівства і потреба в адекватній реакції на її коливання

❖ Поєднували норми звичаєвого (домінували у I) та римського (переважало у II та III) права

Деякі новації статутів:

- поняття однакової відповідальності перед законом підданих і уряду;
- інститут присяги всіх службових осіб, починаючи з великого князя;
- регламентація охорони приватної особи через запровадження адвокатури;
- персональна відповідальність перед законом;
- майже рівноправність жінки;
- однакове ставлення до різних конфесій

Крім того, шляхта урівнювалася в правах з магнатами